

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, mevr. G. Verburg

Datum 28 december 2009

Betreft Q-koorts: Commissie Vaarkamp-Ohl

Verslag van de eerste week ruiming: 19-21-22-23 december 2009

Commissie-Vaarkamp/Ohl, ingesteld door minister Verburg op 18 december 2009, om haar te informeren over de kwaliteit m.b.t. dierenwelzijn van de uitvoering van de ruiming in het kader van de Q-koorts-bestrijding.

Commissie Vaarkamp - Ohl

Prins Clauslaan 8
Den Haag
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
www.minInv.nl

Contactpersoon

Drs. L. Hoedemaker
Secretaris

T 070 378 52 58
M 06 520 770 70
F 070 378 63 36
L.Hoedemaker@rda.nl

Kopie aan

Directeur Generaal Ir. A.M.
Burger
Directeur VDC, Mr. A. Oppers

Excellentie,

De commissie heeft op zaterdag 19 december de VWA-briefing in Wageningen meegemaakt. De briefing was rustig, grondig en duidelijk. Dierenwelzijn was een prominent onderwerp, naast respect voor de dieren en de dierhouders, hygiëne en geofende logistiek. Protocollen werden besproken en aandacht voor psychosociale zorg stond centraal.

De commissie heeft op 21 december een bezoek gebracht aan het eerste geitenbedrijf dat geruimd werd. Daar is het ruimen in engere zin waargenomen en is met het VWA-team, de eigen dierenarts en met de geitenhouder gesproken. De laatste was vooral erg positief over het feit dat zijn eigen dierenarts mee mocht werken alsmede over de aanwezigheid van zijn veevoederadviseur, wat het veel makkelijker voor hem maakte om het "team van Marsmannen", dat hem ten enenmale volkomen vreemd was, te accepteren. Vooral de meewerkende eigen dierenarts was voor de eigenaar een grote steun op deze dag.

Volgens het vastgelegde protocol kregen de te ruimen dieren als afgezonderde groep dieren een injectie met slaapmiddel toegediend en vielen binnen enkele minuten in slaap. De dierenartsen bewogen zich van dier naar dier over de vloer om hen de dodelijke injectie te geven. Dat dit ergonomisch niet erg comfortabel is werd erkend, maar het motief om niet staande of zittende de dieren te laten aanreiken voor die injectie was de afkeer van manipuleren met verdoofde dieren. Na iedere handeling werden de individuele dieren goed zichtbaar gemarkeerd, de laatste keer nadat een dierenarts de dood had vastgesteld. Er werd snel en rustig gewerkt. De in de stal aanwezige geiten, ook de niet te ruimen dieren, bleken op geen moment ernstig gestrest.

Op dinsdag 22 december heeft de commissie een niet aangekondigd bezoek gebracht aan de ruiming van een groot geitenbedrijf (ruim 300 van de ruim 500 geiten moesten hier geruimd worden). Op deze tweede dag van het ruimen als zodanig was goed te merken dat het werkprotocol

Leven
van het land,
geven
om natuur.

goed afgestemd dient te worden op de individuele locatie. Om het dierenwelzijn optimaal te kunnen waarborgen is het belangrijk in de buurt van de uitgang een hok in te richten waar de te euthanaseren groep dieren rustig naartoe geleid kan worden. Dit hok dient verder gemakkelijk toegankelijk te zijn voor de verreiker om de dode dieren zonder onnodige onrust in de stal af te kunnen voeren. Het aantal dieren per te euthanaseren *batch* moet verder optimaal afgestemd zijn op de afmetingen van het hokje.

Geiten zijn kuddedieren en ervaren minder stress van een injectie terwijl ze in een groep dicht opeen staan dan wanneer ze als individu los van de groep behandeld worden. Daarom werden alle volgende *batches* zo behandeld en werd de hele groep direct na het inspuiten van het slaapmiddel losgelaten in de (royale) ruimte waar de euthanasie zou plaatsvinden (de voorstal). Eén voor één gaan de geiten dan liggen en raken in diepe slaap, maar er is wel een volgorde. Het bleek echt van belang dat pas nadat de *hele* groep onder zeil was met het feitelijke euthanaseren begonnen werd. Juist het alvast aan de gang gaan met de euthanasie bij de in slaap gevallen geiten kan tot gevolg hebben dat de laatste geiten moeilijk in slaap vallen en nog een extra injectie nodig hebben. Ook de dosering van het slaapmiddel was naar de mening van de commissie in eerste instantie nog te laag (grote geiten hebben 7 ml van het mengsel xylazine/ketamine nodig). De commissie gaf ter plekke een aantal aanbevelingen aan het VWA- team die onmiddellijk werden overgenomen en toegepast. Het proces verliep vervolgens snel en rustig. De commissie heeft haar aanbevelingen op dezelfde dag doorgegeven aan de VWA-leidinggevende.

Ook op deze locatie weer waren de eigenaren zeer te spreken en dankbaar voor het feit dat de eigen dierenarts mee mocht werken en dat van LTO-zijde een collega-boer aanwezig was tot steun. Dit blijkt de acceptatie van één en ander opvallend veel te vergroten naar de mening van de commissie.

Advies aan de VWA-teams:

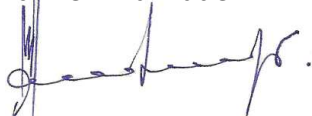
- geiten hebben minder stress van een behandeling in een groep dan wanneer ze als individu behandeld worden; geselecteerde dieren via sluis naar euthanasiehok leiden
- spreek in het team uiterst heldere merktekenen af voor: is gesedeerd (blauwe streep bv.), is geëuthanaseerd (blauwe cirkel bv.) en is gecontroleerd (rood kruis bv.)
- scheidt een hok af in de buurt van de uitgang waar afvoer plaatsvindt en laat de verreiker niet in de stal komen, want dat levert stress op; schuif de bak uit en laat de machine buiten staan; pas na afvoer van alle dode dieren met volgende batch beginnen (tenzij er 2 uitgangen zijn en het inrichten van 2 hokken mogelijk is)

- gebruik genoeg sedativa: grote geiten vergen 7 ml
- werk in niet te grote *batches*, want juist dan worden fouten gemaakt en raken mensen afgetobd (maximaal 25 dieren); eerst alle dieren laten inslapen voordat met de tweede injectie wordt begonnen
- als te veel mensen even niets te doen hebben omdat de dierenartsen eerst de euthanasie moeten voltooien is het begrijpelijk dat er gesprekken ontstaan met hilariteit en sterke verhalen, maar het blijft ongepast op dat moment – een kwestie van elkaar helpen

Op woensdag 23 december heeft de commissie onaangekondigd een bezoek gebracht aan de ruiming van een bedrijf. Hier had de geitenhouder uit eigen beweging de te ruimen geiten (een kleine honderd) al bijeen gebracht in een open kapschuur waarin ook opslag van grote stropakken plaatsvindt. Er was door de geitenhouder een zgn. bobcatje ter beschikking gesteld waarmee de immense stropakken verzet konden worden. Het VWA-team maakte met behulp van strobalen compartimenten en ging verder te werk zoals in de eerdere dagen. Een *batch* van ca. 20 geiten wordt afgezonderd en geïnjecteerd met een sedativum (mengsel ketamine/xylazine), waarbij de standaarddosering nu verhoogd was naar 4 ml. De standaarddosering blijft een lastige zaak voor de teams, omdat de dieren qua lichaamsgewicht verschillen en dus het ene dier iets langzamer op de injectie reageert dan het ander. Het standpunt van de commissie is: gebruik minimaal 4ml en bij grotere geiten liever meer en wacht tot alle dieren zijn gaan liggen voordat begonnen wordt met het eigenlijke euthanaseren en het ook het aflezen van oornummers.

Ook op deze locatie verliep de ruiming heel correct. De observeerbare pijn bij de dieren is minimaal en beperkt gebleven tot een prik met het slaapmiddel. De dieren zijn in het geheel goed gehanteerd en respectvol behandeld.

De commissie heeft vastgesteld dat het dierenwelzijn door alle betrokkenen heel goed in acht genomen werd. Het vastgestelde tweestappen-protocol van eerst anaestheren en pas daarna euthanaseren voorkomt onrust en pijn bij de dieren, ook bij de niet te ruimen individuen.

Prof. Dr. HENK VAARKAMP
Prof. Dr. FRAUKE OHL